

України. – 2012. – № 97. – С. 15. – Ст. 3899.

7. Про єдиний державний портал адміністративних послуг // Офіційний вісник України. – 2013. – № 4. – С. 9. – Ст. 109.

8. Про інформацію : Закон України від 02.10.1992 р., № 2657-ХІІ // Відом. Верхов. Ради України. – 1992. – № 48. – Ст. 650.

9. Про Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007–2015 роки : Закон України від

9 січ. 2007 р. № 537-V // Відомості Верховної Ради України. – 2007. – № 12. – Ст. 102.

10. Про реєстр адміністративних послуг // Офіційний вісник України. – 2013. – № 9. – С. 43. – Ст. 339.

11. Проект Закону про Концепцію державної інформаційної політики [Електронний ресурс]. – Режим доступу:

http://w1.l.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_2?pf3516=7251&skl=7

УДК 343.985

СЛІДЧІ СИТУАЦІЇ В ДОСУДОВОМУ РОЗСЛІДУВАННІ ЗЛОЧИНІВ У СФЕРІ ФУНКЦІОНУВАННЯ ДЕРЖАВНИХ ЦІЛЮВИХ ФОНДІВ

Гейко К. Г.,

здобувач кафедри кримінального процесу
Одеського державного університету внутрішніх справ

Анотація: У статті наведені типові слідчі ситуації початкового етапу розслідування злочинів у сфері функціонування державних цільових фондів. Підкреслена значимість матеріалів ревізій (перевірок), проведених державними контролюючими органами, для визначення тактичних завдань, що вирішуються під час досудового розслідування.

Ключові слова: злочини у сфері функціонування державних цільових фондів, початковий етап розслідування, типова слідча ситуація, документальна ревізія.

Аннотация: В статье приведены типичные следственные ситуации первоначального этапа расследования преступлений в сфере функционирования государственных целевых фондов. Подчеркнуто значение материалов ревизий (проверок), проведенных государственными контролирующими органами, для определения тактических задач, решаемых во время досудебного расследования.

Ключевые слова: преступления в сфере функционирования государственных целевых фондов, начальный этап расследования, типичная следственная ситуация, документальная ревизия.

Annotation: In the article the typical investigative situations initial phase of investigation of crimes in the functioning of state funds. Underlined the importance of revisions material (checkup) organized by state supervisory authorities to determine tactical tasks undertaken during the preliminary investigation.

Key words: crimes in the operation state funds, initial phase of investigation, typical investigative situation, documentary revision.

Злочини, що вчиняються у сфері функціонування державних цільових фондів (Пенсійний фонд; Фонд соціального страхування з тимчасової втрати працездатності; Фонд соціального страхування на випадок безробіття; Фонд соціального страхування від нещасних випадків; Фонд захисту інвалідів та ін.), є різновидом економічних злочинів. У названих фондах акумулюються значні кошти, які формуються в результаті відокремлення із державного бюджету окремих видатків, або формуються з обов'язкових відрахувань (платежів), які є власністю держави. Витрати з фондів повинні здійснюватися лише на певні потреби, які передбачені законом. Саме ці кошти притягають увагу недобросовісних підприємців і корумпованих чиновників. Для цих злочинів характерним є заволодіння державними коштами з використанням підприємств, укладання певних господарських договорів, використання положень законодавства і документообігу, спеціального саме для діяльності певних фондів. Наприклад, службовими особами підприємства «Центр соціально-трудової реабілітації інвалідів в Чернівецькій області» були подані документи, які містили недостовірні відомості щодо кількості працюючих на підприємстві інвалідів та звіт про фінансово-господарську діяльність підприємства.

Фактично дане підприємство такої діяльності не здійснювало і на підприємстві інваліди взагалі не працювали. На підставі представлених фіктивних документів службові особи даного підприємства отримали 181 тис. грн. безповоротної фінансової допомоги. Окрім того, на підставі фіктивних документів було отримано 2 млн. 195 тис. грн. на переоснащення вказаного підприємства. По зібраних матеріалах прокуратурою Вижицького району Чернівецької області було порушено кримінальну справу за ознаками злочинів, передбачених ч. 2 ст. 364, ч. 2 ст. 366 та ч. 2 ст. 222 КК України.

Аналіз матеріалів кримінальних проваджень щодо злочинів, які вчиняються у сфері функціонування державних цільових фондів, дає підстави для висновку, що ці злочини є неявними і для виявлення їх слідів (ознак) і відкриття кримінального провадження потрібні спеціальні прийоми і методи економічного та правового дослідження. Це стосується, перш за все, аналізу та оцінки показників господарської діяльності підприємств, діяльність яких пов'язана з державними цільовими фондами, та аналізу діяльності самих фондів. Іншими словами, йдеться про визначення типових слідчих ситуацій, з яких починається досудове розслідування.

Потрібно зазначити, що проблематика типових слідчих ситуацій початкового етапу розслідування економічних злочинів досить ретельно досліджувалася вітчизняними вченими-

криміналістами (Г.А. Матусовський, А.Ф. Волобуєв, В.В. Лисенко, О.Є. Користіт, С.С. Чернявський, Р.Л. Степанюк та ін.). Разом із тим, ці питання залишаються актуальними стосовно окремих класифікаційних груп економічних злочинів. До них належить, зокрема, й типові слідчі ситуації в досудовому розслідуванні злочинів у сфері функціонування державних цільових фондів, що і складає мету дослідження.

Потрібно звернути увагу, що в криміналістиці категорія «слідча ситуація» має широке і вузьке тлумачення. В широкому розумінні маються на увазі умови, в яких здійснюється досудове розслідування на певний його момент. У цих умовах вирізняється кілька груп компонентів: 1) психологічного характеру; 2) інформаційного характеру; 3) процесуального і тактичного характеру; 4) матеріального та організаційно-технічного характеру [1, с. 136-137]. У вузькому розумінні слідча ситуація розглядається лише як сукупність інформації (доказів та оперативно-розшукових відомостей) на певний момент розслідування. Таке визначення поняття значно звужує його, але надає можливість типізувати ситуації, що складаються під час розслідування злочинів окремих видів, і з врахуванням цього формувати рекомендації в межах окремих методик розслідування [2]. Г.А. Матусовський у зв'язку з існуванням двох підходів до тлумачення змісту слідчих ситуацій запропонував іменувати звужене тлумачення слідчої ситуації *станом розслідування*, а розширене тлумачення – *обстановкою розслідування* [3, с. 143]. Уявляється, що в цьому є сенс.

На наш погляд, при формуванні окремої методики розслідування злочинів у сфері функціонування державних цільових фондів, доцільно використовувати поняття слідчої ситуації у вузькому розумінні. Саме у такому тлумаченні типові слідчі ситуації характеризують певний стан досудового розслідування. Вони вказують на те, які обставини (ознаки) злочину встановлені і знайшли відображення в одержаних відомостях, і які, наприклад, слугували підставою для відкриття кримінального провадження. Зміст і характер таких відомостей є основою для визначення поточних завдань розслідування та засобів їх вирішення. Уявляється, що саме в цьому полягає функціональне навантаження поняття «слідча ситуація» в структурі окремої криміналістичної методики.

Потрібно відзначити, що в окремих дослідженнях проблематики розслідування економічних злочинів робляться, на наш погляд, помилкові спроби розширити зміст слідчих ситуацій. Так, П.І. Зінов для визначення типових слідчих ситуацій розслідування злочинів, пов'язаних з нецільовим використанням бюджетних коштів, використовує кваліфікуючі обставини злочинів, передбачених ст. 210 КК України. Зокрема, виділяються такі ситуації: 1) вчинення нецільового використання бюджетних коштів у великих розмірах (ч. 1 ст. 210 КК України); 2) вчинення нецільового використання бюджетних коштів в особливо великих розмірах (ч. 2 ст. 210 КК України) [4, с. 239]. Неважко помітити, що при цьому допускається підміна понять, адже кваліфікуючі обставини злочинів є елементами їх кримінально-правової характеристики, але ж ніяк не

характеризують стан розслідування. Недивно, що зазначений автор стосовно названих ним «ситуацій» не визначає ні характерних завдань розслідування, ні засобів їх вирішення.

Важливо враховувати, що найбільш принципово важливі завдання досудового розслідування вирішуються на початковому етапі розслідування. Також потрібно зважати на те, що злочини, які вчиняються у сфері функціонування державних цільових фондів, є досить прихованими і для виявлення їх ознак (слідів) та відкриття кримінального провадження потрібні спеціальні прийоми і методи економічного та правового аналізу. Це обумовлює необхідність розгляду, перш за все типових ситуацій, які складаються на момент відкриття кримінального провадження.

У цьому аспекті цікавим є дослідження В.В. Кікінчука, який торкався питань розслідування викрадень бюджетних коштів в Українському державному фонді підтримки фермерських господарств. Зазначений автор виділяє чотири типові слідчі ситуації на початковому етапі розслідування викрадень бюджетних коштів в агропромисловому комплексі: 1) отримання слідчим матеріалів досудового розслідування, що виділені прокурором в окреме провадження; 2) внесення слідчим відомостей до ЄРДР після самостійного виявлення ним з відповідного джерела обставин, що свідчать про вчинення злочину; 3) відкриття слідчим кримінального провадження після подання заяви суб'єктом господарської діяльності, повідомлення банківською установою про вчинене кримінальне правопорушення; 4) відкриття слідчим кримінального провадження за результатами проведеної перевірки органами Державної фінансової інспекції України [5, с. 131-136]. На наш погляд, тут автор використовує різні підстави (організаційні та інформаційні) для виділення слідчих ситуацій. Уявляється, що акцент потрібно робити не стільки на суб'єкті звернення до органу досудового розслідування, скільки на змістовній частині такого звернення чи поданих матеріалів. Наприклад, якщо матеріали досудового розслідування були виділені прокурором в окреме провадження, то потрібно визначити, з чого вони складаються і чим вони відрізняються від інших матеріалів, які слугували підставою для відкриття кримінального провадження.

Аналіз кримінальних проваджень щодо злочинів, вчинених у сфері функціонування державних цільових фондів, показує що всі вони відкривалися на підставі матеріалів, які включали в себе матеріали документальних ревізій (перевірок) державних контролюючих органів. Якщо брати за основу обставини надходження цих матеріалів до органу досудового розслідування, то можуть бути виділені такі типові слідчі ситуації початкового етапу розслідування: 1) відкриття кримінального провадження за матеріалами органу Державної фінансової інспекції України або іншого контролюючого органу; 2) відкриття кримінального провадження за матеріалами оперативного підрозділу органу внутрішніх справ; 3) відкриття кримінального провадження за ознаками злочинів у сфері функціонування державних цільових фондів, виявлених під час розслідування іншого злочину.

1. Відкриття кримінального провадження за матеріалами органу Державної фінансової інспекції України або іншого контролюючого органу. Зазвичай така ситуація пов'язана з виявленням державним контролюючим органом чисельних порушень встановлених правил функціонування певного фонду і здійснення ним виплат. Ці правопорушення, як правило, знаходять відображення в матеріалах документальної ревізії (перевірки), які включають: 1) акт ревізії (підписаний всіма членами ревізійної комісії); 2) укладені договори, бухгалтерські, фінансові та інші документи, що стосувалися процедури його укладення; 4) пояснення службових осіб, які мали стосунки до здійснення видатків фондом; 5) пояснення службових осіб, відповідальних за правопорушення; 6) висновок ревізора щодо пояснення відповідальних осіб.

2. Відкриття кримінального провадження за матеріалами оперативного підрозділу органу внутрішніх справ. Така ситуація складається тоді, коли ознаки злочинів у сфері функціонування державних цільових фондів задокументовані в результаті оперативно-розшукової діяльності підрозділів Державної служби боротьби з економічною злочинністю МВС України (ДСБЕЗ). Але і в цьому випадку матеріали, які направляються до органу досудового розслідування також містять документи ревізії (перевірки), проведеної органом Державної фінансової інспекції України за ініціативою оперативного підрозділу. Адже без економіко-правового аналізу, який передбачає систему прийомів і методів економічного та правового дослідження, а саме аналізу та оцінки показників господарської діяльності підприємств, які отримали від фонду платежі, отримати достовірні дані щодо порушень вимог чинного законодавства практично неможливо. Характерною ознакою цих матеріалів, є те що вони ініціюються оперативним підрозділом. Налагодження оперативними підрозділами дієвого контакту з керівною ланкою органів державного контролю надає можливість вносити пропозиції стосовно переліку суб'єктів господарювання, які включаються у планові контрольні перевірки, а також переліку питань, на які необхідно звернути особливу увагу під час проведення таких перевірок. До цих матеріалів, як правило, додається інформація, отримана в процесі оперативно-розшукової діяльності.

3. Відкриття кримінального провадження за ознаками злочинів у сфері функціонування державних цільових фондів, виявлених під час

розслідування іншого злочину. Уявляється, що така ситуація є найбільш сприятливою, оскільки дозволяє використовувати як гласні засоби отримання доказів, так і негласні слідчі (розшукові) дії. Разом із тим потрібно відзначити, що й у таких випадках слідчий в числі своїх невідкладних дій повинен призначити документальну ревізію тих чи інших суб'єктів господарської діяльності, які отримували кошти з певного фонду, чи самого фонду (доручається територіальному органу Держфінінспекції України). Матеріали документальної ревізії суттєво впливають на визначення тактичних завдань розслідування. При їх аналізі слідчому потрібно враховувати, що перевірка використання коштів у процесі функціонування державних цільових фондів, перш за все, ґрунтується на аналізі достатньої кількості документів різноманітного характеру (статутних, бухгалтерських, банківських, управлінсько-розпорядчих та ін.).

Підсумовуючи викладене, потрібно зазначити, що наведені типові слідчі ситуації є ситуаціями початкового етапу розслідування злочинів у сфері функціонування державних цільових фондів, основу яких складають матеріали документальної ревізії (перевірки) контролюючих органів, які самостійно виявили правопорушення або виконали доручення правоохоронного органу. Саме матеріали документальної ревізії визначають напрямки досудового розслідування, в залежності від профілю державного цільового фонду і виду виявлених злочинів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Белкин Р.С. Курс криминалистики. В 3 т. Т. 3: Криминалистические средства, приемы и рекомендации / Р.С. Белкин. – М.: Юристъ, 1997. – 480 с.
2. Филиппов А.Г., Узловые проблемы методики расследования пре ступлений / А.Г. Филиппов, А.Я. Целищев // Советское гос-во и право. – 1982. – №8. – С. 71-75.
3. Матусовский Г.А. Экономические преступления: криминалистический анализ / Г.А. Матусовский. – Харьков: Консум, 1999. – 480 с.
4. Зінов П.І. Типові слідчі ситуації розслідування злочинів, пов'язаних з нецільовим використанням бюджетних коштів / П.І. Зінов // Теоретичні і практичні проблеми кримінального судочинства: Матеріали всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Донецьк 19 жовтня, 2012 р.) – Донецьк: ДЮІ МВС України, 2013. – С. 239-240.
5. Кікінчук В. В. Типові слідчі ситуації початкового етапу розслідування викрадень бюджетних коштів в агропромисловому комплексі / В. В. Кікінчук // Право і безпека. – 2013. – № 2 (49). – С. 131-136.